

ADİYAMAN ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ DERGİSİ
ISSN: 1308-9196 / e-ISSN:1308-7363

Yıl: 18 Sayı: 50 Ağustos 2025

Yayın Geliş Tarihi: 15.05.2024

Yayına Kabul Tarihi:15.08.2025

DOI Numarası: <https://doi.org/10.14520/adyusbd.1699880>

Makale Türü: Araştırma Makalesi/Research Article

Atıf/Citation: Atmaca, S. (2025). Azerbaycan Âşık Edebiyatında Âşık Alı'nın Yeri ve Önemi Üzerine Bir Değerlendirme. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (50), 861-885.

AZERBAYCAN ÂŞIK EDEBİYATINDA ÂŞIK ALI'NIN YERİ VE ÖNEMİ ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

Seher ATMACA*

Öz

Azerbaycan âşık edebiyatı bakımından zengin birikime sahip bir ülkedir. Türk soylu ülkeler arasında âşıklık sanatına önemli katkıları olan Azerbaycan'ın Zengezur bölgesi içinde yer alan Göyçe mahalı, âşıklık sanatına ocaklık yapmıştır. Bu araştırma, 19. yüzyılda yaşamış âşığın yetiştirdiği öğrencilerden Âşık Elesger'in ustası Alı'nın izlerini gün yüzüne çıkarmak amacı ile yapılmıştır. Nitel araştırma yöntemi benimsenen araştırmada doküman incelemesinden faydalanılmıştır. Âşık Alının yetiştirmiş olduğu önemli âşıkların yanı sıra Azerbaycan âşık musikisine katmış olduğu birçok âşık havaları vardır. Bunlardan *Göyçe Şerili*, *Göyçe Gülü*, *Ağır Şerili*, *Göyçe Gaytağı* gibi bu âşık havalarını Azerbaycan âşık sanatına kazandırmıştır. Araştırmının bulguları arasında Âşık Alı'nın Göyçe âşık muhitinin yetiştirdiği önemli halk ozanı olduğu, yetiştirdiği çırakların atışma tekniklerinin derinleşmesinde önemli rol oynadığı, çırak Âşık Elesger ile yaşadığı bir olaydan yola çıkarak usta-çırak ilişkisindeki değer ve Âşık Alı'nın çok yönlü atışma teknikleri yer almaktadır.

Anahtar Kelimeler: Âşık Alı, Deyişme, Âşık Elesger, Usta, Çırak.

Dr. Öğr. Üyesi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi,
zseher@gmail.com, Kahramanmaraş/Türkiye.

AN EVALUATION ON THE PLACE AND IMPORTANCE OF ASHIK ALI IN AZERBAIJAN ASHIK LITERATURE

Abstract

Azerbaijan is a country with a rich accumulation in terms of minstrel literature. The Goyche mahal in the Zangezur region of Azerbaijan, which has made significant contributions to the art of minstrelsy among the Turkic noble countries, has been a center for the art of minstrelsy. This research was conducted with the aim of uncovering the traces of Ali, the master of Âşık Elesger, who was one of the students trained by the bard who lived in the 19th century. In the research in which qualitative research method was adopted, document review was used. In addition to the important ashiks that Ashik Alin trained, there are many ashik tunes that she contributed to Azerbaijani ashik music. He introduced these folk songs such as Goyche Sherili, Goyche Gul, Agir Sherili, Goyche Gaytagi to Azerbaijani minstrel art. Among the findings of the research that Âşık Alı was an important folk poet raised by the Göyçe minstrel community, that she played an important role in deepening the sparring techniques of the apprentices she trained, the value of the master-apprentice relationship based on an incident she had with her apprentice Âşık Elesger, and Âşık Ali's versatile sparring techniques.

Keywords: Âşık Alı, Conversation, Âşık Elesger, Master, Apprentice

1. GİRİŞ

Azerbaycan âşık edebiyatında Göyçe muhiti hem önemli âşıkların yetiştiği hem de âşıklık geleneğinin diğer bölgeler arasında önemli bir yere sahip olduğu bölgelerdendir. Günümüzde adı “Zengezur” olarak adlandırılan bölge/koridor; Azerbaycan Cumhuriyeti ve Nahçıvan Özerk Bölgesi arasında yer alan toprak parçası olarak kabul edilen, Güney Kafkasya’daki en engibeli yörelerden birini oluşturmakta ve asırlardır “Zengezur” olarak bilinmektedir. Babacan’a göre bu bölge Kuzeyde Gökçeöl (Sevan) ile güneydeki Alagöller bölgesinden başlayıp güneye doğru bir yelpaze gibi açılan Zengezur arazisinin adını verdiği “Zengezur

Sıradağları” kuzey-güney istikametinde uzanarak Ordubad ile Mehri kasabaları arasındaki Aras nehrine ulaşır (2024: 31). Bayramov & Edi'ye göre ise; (2020: 390) 29 Mayıs 1918 tarihinde Azerbaycan Millî Şurasının almış olduğu kararla, Ermenilerin Karabağ'a karşı ileri sürdükleri toprak iddialarını geri çekmeleri şartıyla Ermenilerin devletlerini kurmaları için Revan şehri Ermenilere bırakılmıştır. Bu karardan sonra kurulan Ermenistan devleti, Karabağ, Zengezur, Nahcivan ve Göyçe bölgelerine karşı toprak iddiaları kaldırarak yeni haritalar çizdirilerek Azerbaycan toprakları olmaktan çıkarılmıştır. Kadim Türk yurdu olan bu topraklarda özellikle Bolşevik iktidarı ile Rusya ve İran'ın da menfaatleri doğrultusunda Ermenilere bir ülke kurmak için yavaş yavaş Azerbaycan Türklerinin yaşamış olduğu bu topraklar parçalanarak bölgedeki iktidar savaşlarıyla elden çıkarılmıştır. Gelir & Saygılı'ya göre (2024: 2069) 1920'li yıllar boyunca Rusya'nın çeşitli bahanelerle Kafan, Gorus, Meğri ve Sisyan bölgelerini de içine alan Zengezur Ermenistan sınırlarına dâhil edilmiştir. Böylece Azerbaycan'ın tarihi topraklarına büyük bir darbe vurarak bütünlüğünün parçalanmasına ve Nahcivan'ın Azerbaycan topraklarından ayrı düşmesine neden oldular. Sonraki yıllarda ise Ermenistan ile Karabağ arasında bir koridor görevini üstlenen Zengezur 1923'te Azerbaycan Bolşevik yönetimi tarafından, Moskova'nın baskısı ile Ermenistan'a verilmiştir.

Miskin Abdal'dan Şah İsmail Hataî'ye, Dirili Gurbani'den Âşık Alı'ya kadar binlerce âşık, Azerbaycan âşık edebiyatına eklenerek âşıklık geleneğinin dünden bugüne yaşatılmasında öncü âşıklar olarak karşımıza çıkmaktadır. Bundan dolayı da Göyçe bölgesi adeta bir âşık ocağı gibi kabul görmüş, bu bölge adeta âşık yetiştiren bir okul görevi üstlenmiştir. Göyçe bölgesi, Kars, Iğdır, Erzurum ve Artvin ile günümüzde Gürcistan sınırları içinde kalmış Azerbaycan Türklerinin yaşadığı Borçalı bölgesi âşık edebiyatının gelişmesine katkıda bulunmuştur.

Bu araştırmada, Göyçe muhitinde yaşamış önemli şıklardan biri olan şık li’nin şık edebiyatındaki yerinin ve şıklık geleneğine olan katkılarının ortaya çıkarılması amaçlanmıştır. Çalışmada; günümüzde Ermenistan sınırları içinde bulunan Azerbaycan’ın kadim şıklık geleneğinin ocağı sayılan Göyçe’de şıklık geleneğinin ne zaman başladığı, hangi âşıkların yetiştiği ve bu şıkların Azerbaycan şık edebiyatına nasıl katkı sağladıkları üzerinde çalışılmıştır. Konu ile ilgili olarak Azerbaycan şık edebiyatı yazılı kaynakları taranmıştır. Yine bu çalışmada şık Ali’nin hayatı, şiirleri, yetiştirmiş olduğu âşıklar ve deyişmiş (atışmış) olduğu ustası, Ağ şık ve çırağı şık Elesger ile şık Ali’nin destan ve rivayetlerinde geçen Besti ve Esmer adında iki bayan şıkla deyişmeleri üzerinde durulmuştur.

1.1. Problem ve Alt Problemler

Bu araştırmanın problem cümlesi “Azerbaycan şık edebiyatında şık Ali’nin yeri ve önemi nedir?” şeklinde düzenlenmiştir. Bu problem cümlesi ışığında aşağıdaki alt problemlere yer verilmiştir:

1. Göyçe şık muhitiinin şık Ali’nin gelişimine etkisi ne olmuştur?
2. Âşık Ali’nin şıklık geleneğine katkısı yetiştirdiği çıraklar bağlamında neler olmuştur?
3. Âşık Ali ile çırağı şık Elesger arasında geçen bir hadisenin şıklık geleneğinin sürdürülmesi bağlamında etkileri nelerdir?
4. Âşık Ali’nin atışma/deyişmelerinin şıklık sanatındaki yeri ve şıklık geleneğine katkısı nedir?

2. YÖNTEM

Bu araştırmada nitel araştırma yöntemi benimsenmiş ve doküman incelemesi yapılmıştır. “Nitel araştırmalar, olguların ardındaki anlamları araştırmayı

amaçlayan ve insan deneyimlerinin nasıl yorumlanıp anlamlandırılabileceğini ortaya çıkaran, araştırmacının katılımcı rolünde olduğu, esnek bir yapıya sahip zengin betimlemeler kullanan, tümevarımcı bir araştırma yaklaşımıdır” (Merriam, 2009 ve Glesne, 2011’den akt: Sak, vd., 2021). “Doküman analizi kullanılarak araştırılan olgu hakkında detaylı bilgi elde edilmektedir” (Travers, 2001). Âşık Alı'nın Azerbaycan âşık edebiyatında nasıl bir yere sahip olduğunu ve âşıklık geleneğine katkılarının ne olduğunu belirleyebilmek için literatür taraması yapılarak sanatçı hakkında yazılan tez, makale, bildiri, kitap, haber gibi pek çok dokümana ulaşılmış ve araştırmacının verileri elde edilmiştir. Literatür taraması sürecinde Azerbaycan Türkçesi ile yazılmış kaynaklara da ulaşılmıştır. Bu kaynakların makalede kullanımı esnasında anlamı ve yazımı aynı olan kelimeler olduğu gibi ifade edilmiş ancak anlaşılmasında güçlüklerle karşılaşılacak olan kelimelerin Türkçe karşılığı parantez içerisinde verilmiştir. Kelime karşılıklarının yazılmasında Altaylı’dan (2018) faydalanılmıştır.

3. BULGULAR

Elde edilen veriler analiz edilerek bulgulara ulaşılmıştır. Bulgular araştırmacının alt problemleri ışığında başlıklandırılmış ve sıralanmıştır.

3.1. “Göyçe âşık muhitiinin Âşık Alı'nın gelişimine etkisi ne olmuştur?” Alt Problemine İlişkin Bulgular

Orta Asya’da kadim Türk topraklarında Dede Korkut’a öykünerek onun üç telli curası ile başladığı rivayet edilen âşıklık sanatı zaman içinde geliştirilerek günümüzde destanlara, ağıtlara, bilmecelelere, manilere, halk türkülerine konu olan olayların, düşünce ve duyguların müzik eşliğinde kulaktan kulağa aktarılmasında en önemli müracaat kaynakları arasında yer almaktadır.

Günümüzde adı Zengezur bölgesi olarak bilinen Göyçe, Ermenistan'ın daha sonra işgal ederek kendi topraklarına kattığı bölge adı olarak bilinmektedir (Resim 1). Göyçe, Azerbaycan âşık edebiyatının temellerinin atıldığı bir bölge olarak yüzyıllardır âşık edebiyatının en önemli merkezlerinden birisi olmuştur.

Resim 1. Zengezur bölgesi haritası (Link 1)

Miskin Abdal (1430-1535), Âşık Qurbani, (1477-1550) Ağ Âşık (1750-1850), Âşık Alı 81800-1911) gibi âşıklar Göyçe de âşık edebiyatının öncüleri olmuşlardır. Azerbaycan âşık edebiyatının temelini oluşturan çok sayıda âşık yetişmiştir. Qasımlı ve Allahmanlı'ya göre âşık sanatı, yüzyıllar boyunca süregelen köklü bir geleneğin ürünüdür. Bu gelenek içerisinde, ozanların atası olarak kabul edilen Dede Korkut ile âşıkların babası sayılan Qurbani arasında yaklaşık bin yıllık bir zaman dilimi bulunmaktadır. Bu tarihsel süreklilik içerisinde Ozan Haydar, Ozan İbrahim, Miskin Abdal, Dirili Qurbani, Bayat Abbas, Dertli Nesib, Abbas Tufarganlı, Sarı Âşık, Hasta Kasım, Kul Mahmut, Hasta Hasan, Âşık Veleh, Varhiyanlı Âşık Muhammed, Dellek Murat, Âşık Alı, Âşık Peri, Mücrim Kerim, Şemkirli Âşık Hüseyin ve Âşık Elesger gibi birçok isim, âşıklık geleneğini

geçmişten günümüze taşıyan ve bu geleneğin yaşatılmasında önemli katkılarda bulunan önde gelen temsilciler arasında yer almaktadır (2020: 5). Zimistanoğlu'na göre ise, Âşık Alı Göyçe'de doğsa da o Türk dünyasının saz ve söz ustaları arasında kendisine özel bir alan açan âşık olmuştur. Âşık Alı Anadolu, Güney Azerbaycan, Karabağ, Derbent, Gence, Kazak ve Borçalı bölgelerinde toylara ve şenliklere katılıp atışma/deyişmeler yapan ve bu alanda devamlı rakiplerini yenen usta bir âşık olarak tanınmıştır. Âşık Alı sadece âşık olarak kalmamış, bilgili kültürlü geniş dünya görüşüne sahip önemli bir şahsiyet ve kanaat önderi olmuştur (2013: 5).

Âşık Alı Azerbaycan âşık sanatına kazandırmış olduğu âşık havaları ile de önem verilen âşıklar arasında gösterilmektedir. Âşık Alı'nın "Urfani, Göyçe Güllü, İrevan Çukuru" saz havaları günümüzde yaşayan âşıklar tarafından toylarda meclislerde icra edilmektedir. Azerbaycan âşık edebiyatında bir ekol olan Göyçe bölgesinde âşıklık geleneğin gelecek kuşaklara aktarılmasında sufi şair Miskin Abdal'ın ayrı bir yeri olmuştur. Qaraoğlu & Allahmanlı'ya (2008: 6) göre Miskin Abdal, Seyyid Hüseyin Muhammed oğlu olarak 1430 yılında Göğçe ilinin Başargeçer ilçesine bağlı Zengerli köyünde dünyaya gelmiştir. Büyük dedesi Yakup ile Safevîlerin atası kabul edilen Şeyh Safiyyüddin arasında yakın bir dostluk ve pir-mürşit ilişkisi bulunmakta olup, Miskin Abdal da tasavvufî-sûfî düşünce sistemine bağlı olarak, bu anlayışın bir uzantısı olan Safeviyye tarikatına mensup olmuştur.

Qasımlı'ya, göre; Azerbaycan toprakları önce İran ve Rusya arasında parçalanarak kuzey topraklarındaki birçok bölge çeşitli zamanlarda Ermenistan ve Gürcistan'a katılmış, bu bölgelerde yaşayan daha sonraki yıllarda ise çoğu kadim Türk toprakları olan arazilerden, Göyçe, İrevan, Ağbaba, Zengezur, Dereyalaz bölgeleri zorla elden çıkarılmıştır. Bundan dolayı Azerbaycan âşık sanatını daha iyi tanımak için bu tarihi toprakları tanımak gerekir (2011: 8).

Yeşilot'a göre ise bu bölgeler 19. yüzyılın başlarında Kafkaslar, Rusya ile İran arasında tam bir hâkimiyet mücadelesine sahne olmuştur (2008: 188). Rusya ile İran arasında 1804'de başlayan Azerbaycan coğrafyasına hâkim olma mücadelesini Rusya kazanmış, 1806 yılına gelindiğinde, Revan, Nahçıvan, Gence, Karabağ, Şeki, Şirvan, Bakü, Kuba Hanlıkları Rusya tarafından ele geçirilmiştir. Hacıyeva & Köktürk'e göre; kadim âşıklar diyarı olan Gökçe bölgesi XVIII. yüzyılda Revan hanlığı sınırları içerisinde kalarak kadim Türk yurtları olmaktan çıkarılmıştır (1994: 45).

Türk dünyasında şifahi kültürel geleneklerin yazıya aktarılarak geleceğe taşınmasının ne derecede önemli olduğu günümüzde daha iyi anlaşılmaktadır. Bu şifahi kültürün bölgeden bölgeye aktarılmasında da gezici âşıkların rolü yadsınamaz. Okur/yazar olmanın yaygın olmadığı dönemlerde sözün kulaktan kulağa aktarılarak çoğaltıldığını göz önünde bulundurduğumuzda âşıkların toylarda, meclislerde söylemiş olduğu türküler, atışma/deyişme ve destan anlatmaları da âşık edebiyatının yaşatılmasına önemli katkılar sunmuştur.

Göyçe bölgesinin ikinci kuşak en önemli âşıkları arasında yer alan Âşık Alı, İsmayilov'a göre; 1801 yılında Göyçe bölgesinin Qızılväng köyünde doğmuştur. Babası Mirza kişi oğlunun bilgili ve hassas bir ruha sahip olduğu için Molla mektebine yazdırır. Âşık Alı âşıkların bulunduğu meclislere katılmış, gizli gizli okuduğu âşık havalarından etkilendiği fark edilince Âşık Alı'nın akraba ve komşularının da teşvikiyle Ağ Âşık'a çırak olarak verilmiştir (2006: 5). Barmanbay'a göre ise Âşık Alı daha sonra ustası olacak olan Ağ Âşık ile Kızılvenk köyünde bir toyda tanışır. Köyün ileri gelenleri Âşık Alı'yı Ağ Âşık'a tavsiye ederek yanında çırak olmasını önerirler. Ağ Âşık, Âşık Alı'yı denemek için imtihan eder (2023: 123). Âşık Alı'nın çalıp söylemesi hoşuna gider, yanında on yıl kalması kaydı ile onu çıraklığa kabul eder. Savaşkan, Âşık Alı'nın Göyçe "Çamırlı" köyünden Niftalı adlı zengin bir kişinin Besti adlı kızıyla evlenmek istediğinden;

ancak gereken başlık parasını olmadığından Göyçe'den Nahçıvan'a, oradan da Türkiye'ye gelip âşıklık sanatını icra ederek biriktirdiği paralarla dönüp sevdiği kızla evlendiğinden bahsetmektedir (2011: 337). Namazov'a göre; Âşık Alı 80-90 yıl Göyçe âşık mektebinin üstadı yöneticisi ve fikir babası sayılmıştır. Âşık Alı, Qurbani, Miskin Abdal, Tufarqanlı Abbas, Xəstə Qasım ve Ağ Âşık'tan almış olduğu âşıklık geleneğini yaşatmıştır. On yıl kadar ustası olan Ağ Âşık'ı da yanına alarak İran, Türkiye ve Kafkaslarda âşık meclislerine katılmıştır. Arap ve Fars dillerinin yanı sıra İslami bilgiler de sahip olmuştur. Âşık Alı Göyçe'de doğmuş büyümüş bir âşık olmakla birlikte, kendisinden sonra devam edecek olan âşıklık geleneğinin en önemli temsilcileri arasında olmuş ve âşıklık sanatını gelecek kuşaklara taşıyan bir âşık olmuştur (2013: 276).

Her âşık gelecek kuşakların “kimdir, necidir, nerelidir” gibi sorularla karışılacağı düşüncesi ile atışma/deyişme ya da bir hava üzerinde okuduğu türkünün sonunda kendisiyle ilgili birtakım göndermelerde bulunmak ister. Âşık Alı'da bir şiirinde

“Cemalin şavkından dilim olub teng,

Çayda balık olar, deryada neheng.

Mahalım Göyçədir, kendim (köyüm) Gızılvang,

Âşık Alı birdir, biri bir gerek” (Zimistanoğlu, 2013: 11) diyerek hem doğduğu ilçeyi hem de köyünün adını söylemiştir. Bahşiye'ye göre; Göyçe muhiti ve Âşık Elesger şiiri kesinlikle Şah Hatâyî'den Miskin Abdal'dan Dirili Qurbani'den Hasta Kasım'dan Tufarqanlı Abbas'dan gelen Azerbaycan'a özgü bir tasavvuf modeli meydana getirmiş, Âşık Elesger de bu tasavvuf silsilesini devam ettirerek bu irfan ve ananeyi yaşatmıştır. Bolşevik devrimi ile Azerbaycan'da siyasi çalkantı ve isyanların devam ettiği devirlerde âşıklık geleneği de tahrifata uğramış, bu

karışık dönemlere rağmen Miskin Abdal, Şah Hataî ve Âşık Elesger'e kadar devam eden ruhani ve mistik geleneğin devamı olan şiir ve destan örnekleri, ilahi değerler ve tasavvuf irfanı çizgisinde devam etmiştir (2012: 10-14). Guliyev'e göre ise 16. yüzyıl Azerbaycan âşık edebiyatı için bir dönüm noktası olmuştur. Bu dönemde Safevi hükümdarı olan Şah İsmail Hataî'nin hem şair olması hem de Türkçeyi resmi dil olarak ilan etmesi ile birlikte Arap ve Fars kültürünün izlerini silerek bir nevi âşık ve şairlerin önleri açılmış bundan dolayı da yüzyıllardır âşık sanatını yaşatılarak bu zengin kültürel birikimin altın çağını başlatmıştır (2016: 266). Aliyeva'e göre; Azerbaycan folklorunda da rivayet türünün kendine özgü yeri vardır. Toplanma, yayımlanma ve araştırma düzeyi itibariyle mülâhazalar gösteriyor ki, rivayet türü bizim sözlü edebiyatımızda başka milletlerde olduğundan daha zengindir. Göyçe rivayetleri de bunu ispat ediyor. Şunu da belirtelim ki rivayet halk şiirinde gerçek şahıslar ve gerçekte olmuş olaylar hakkındaki bilgilerden oluşan sözlü tahkiyedir. Olayları görmüş insanların sözlerinden oluşan rivayetler ağızdan ağıza geçmekle gerçek anlamını kaybetmiş ve hayatın bedii tasvirine dönüşmüştür. Ozan sanatımızın gelişmesinde âşık rivayetlerinin büyük etkisi vardır. Âşık rivayetinin meydana gelmesi, oluşumu ve gelişme merhaleleri hakkında araştırmalar yapılmış ve eserler yazılmışsa da hâlâ onunla ilgili birebirine zıt ve yanlış mülâhazalarla karşılaşyoruz. Azerbaycan âşık şiirin kurucuları rivayet türünü yaşatarak günümüze kadar getirmişler. Korunup saklanılan rivayetlerde dönem özelliği, vatan sevgisi, aşk, tabiat güzellikleri gibi konular işlenmiştir. Âşıklar aşk hikâyelerini genç nesillere ulaştırmak için rivayetlerden yararlanmışlardır (2011: 134).

Âşık Alı, Zimistanoğlu'na göre; 1905-1907 yıllarında Ermenilerin kanlı baskınları neticesinde Göyçe'den ayrılmış, dört yıl Kelbecer'de yaşamak zorunda kaldıktan sonra daha fazla yurt hasretine dayanamayarak 1911 yılında yurt Qızılveng köyüne dönmüş ve aynı yıl burada vefat etmiştir (2013: 16).

3.2. “Âşık Alı'nın âşıklık geleneğine katkısı yetiştirdiği çıraklar bağlamında neler olmuştur?” Alt Problemine İlişkin Bulgular

Her aşığın yetişmesinde usta âşıkların büyük emekleri olmuştur. Her âşık sanatını icra ederken saz çalmayı, şiir söylemeyi, destan anlatmayı, atışma/deyişmeyi ustasından öğrenmek zorundadır. Genç âşığın ustası ne zaman ki çırağının artık el içine çıkıp meclislerde toylarda kendi kendine çalıp okumaya hazır olduğunu hissettikten sonra kendi bulunduğu toplantılarda, meclislerde yavaş yavaş onun önünü açarak meydanda söz sahibi olmasının önünü açmışlardır. Bundan dolayı da âşıklık sanatında usta çırak ilişkisi önemlidir. Usta âşık çırağı dinleyiciler tarafından ne kadar takdir görürse bu takdirin çoğu onu yetiştiren usta aşığa gösterilen saygıdan kaynaklanır.

Azerbaycan'da ülke genelinde âşıklık sanatının önemli bir yeri vardır. Her ilin kültür müdürlüğüne bağlı ve öğrencilerin birebir ders aldıkları ilköğretim ve lise seviyesindeki müzik okullarında Azerbaycan âşık havalarını çalıp okuyan öğrenciler yetiştirilmektedir. Hemen hemen her ailede müziğe ilgi duyan en az bir kişinin olmasının arkasındaki gerçek araştırıldığına geleneğini yaşayan ve yaşatan bir ülke olduğu görülmektedir. Her geleneğin doğduğu geliştiği bölgeler olduğu gibi Azerbaycan'da âşıklık sanatının da bir temeli ve bu temel üzerine yeni sanat anlayışları da eklenerek yaşatılmaktadır. Azerbaycan âşık sanatına beşiklik yapmış olan Göyçe bölgesi için İsmayılov: “Göyçe’de yeni doğmuş çocuklar beşikte ağladığı zaman koşma, tecnis üstünde ağlar, sesi de saz havasına akord edilmiş olur” demektedir (2006: 131). Bundan da anlaşılacağı üzere bu bölgede doğan her çocuğun gelecekte âşık olabileceği anlamına gelmektedir.

Elesgeroğlu'na göre Azerbaycan'da kadim devirlerde yaşamış âşık sanatına hizmet eden âşıklar arasında Göyçe'nin saz ve söz ustaları göz önünde bulundurulduğunda Âşık Alı'nın sanatı ile güzelleşen bu sanat âlemi, Âşık Elesger

destanlarıyla zirveye yükselmiştir ki bu yükseliş Azerbaycan Âşık şiirinin gelişmesine önemli katkılar sunmuştur (2014: 12). Zimistanoğlu'na göre; Âşık Alı: Uzun boylu yakışıklı bir insan, devrinin en kâmil üstat aşığı, Köroğlu destanlarının derlenmesinde rolü olan bir sanatkâr, Köroğlu havalarının en güzel ifacısı, deyişmelerde devamlı galip gelen, çok güçlü ve maharetli bir sanatkâr olmuş, yirmiye yakın çırağı, bunların içinde Âşık Mehdi, Âşık Alihan, Âşık Muharrem, Âşık İsa, Âşık Gulu gibi usta âşığın üstadı, birçok âşık havalarının bestecisi, güçlü temaya sahip bir şair, ilmi bilgisi olan bir insan, İslam dininin sevdalısı, herkesin yanında sözü dinlenen, Elesger gibi bir dâhinin ustası, yerini, yurdunu milletini derin muhabbetle seven Türk erenidir (2013: 5-12).

3.3. “Âşık Alı ile Çırağı Âşık Elesger Arasında Geçen Bir Hadisenin Âşıklık Geleneğinin Sürdürülmesi Bağlamında Etkileri Nelerdir?” Alt Problemine İlişkin Bulgular

Rivayetler, yazılı kültürün henüz gelişmediği dönemlerde anlatılan olaylar kulaktan kulağa aktararak günümüze ulaşan sözlü nakillerdir. TDK'ye göre Rivayet: Bir olay, bir haber veya sözü nakletme demektir. Âşık edebiyatında rivayetlere dayandırılarak, âşıklıkta usta çırak ilişkisinin doğru anlaşılması hususunda İsmayilov, Âşık Alı ile onun çırağı Âşık Elgesger arasında geçen bir hadiseyi şöyle anlatmaktadır: Âşık Alı ile Âşık Elesger bir mecliste bulundukları esnada usta ile çırağının atışma/deyişmesi için ortaya bir fikir atarlar. Hâlbuki ustasının izni olmadan bir çırağın meydana çıkması hoş karşılanmaz. Buna rağmen mecliste bulunan insanlar iki guruba ayrılıp birisi Âşık Alı'nın tarafında, diğeri ise Âşık Elesger'in tarafında yer alarak usta ile çırağını deyişmeye zorlarlar. Daha önceden de Âşık Elesger tarafından Âşık Alı için söylendiği rivayet edilen ortalıkta dolaşan küçümseyici sözler de Âşık Alı'nın kulağına gider, Elesger'in Âşık Alı'dan daha iyi bir âşık olduğu da bu rivayetlerin arasında dolaşmaya başlayınca atışma/deyişme kaçınılmaz olur. Âşıklıkta kullanılan şiir türlerinden

Herbezorba, Üstadname, Divani, Tecnis ve Dudakdeğmez dallarında deyişme yaptıktan sonra Âşık Elesger “*A yağa-yağa*” redifli bir tecnis söyler. Âşık Alı buna cevap vermeyince meclisi terk eder. Böylece usta ile çırağın arası açılmış olur. Bir başka varyantta ise Göyçe bölgesinde âşıklar şölenu şeklinde tertiplenen bir mecliste Âşık Alı biraz da çıraklarını yavaş yavaş meydana sürerek bir bakıma imtihan etmek düşüncesindedir. Bu şölene Âşık Alı'nın bütün çırakları gelir lakin Âşık Elesger gelmez. Âşık Alı çıraklarını imtihan etmeye başlar. Mecliste bulunanlardan bir dinleyici “çıraklarınız arasında hangisi daha üstündür” diye yöneltlen soruya Âşık Elesger cevabını verince Elesger'i de meclise davet ederler. Âşık Alı “Göreydim” redifli bir koşma söyler, Âşık Elesger de aynı redifle cevap verir. Peşinden, geraylıdan muhammese, muhammesten tecnise geçerler. Bu arada Âşık Elesger farkına varmadan zamanında Qurbani ile Abbas Tufarganlı tarafından ilk defa söylenen “Şerhata” adlı bir tecnis söyler. Âşık Alı bu tecnise cevap veremez. Sazını Âşık Elesger'e verir ve alnından öper. Bunda sonra Âşık Elesger'in şöhreti Azerbaycan'da yayılır. (2006: 6-7).

Âşık Alı ile Âşık Elesger arasında meydana gelen bu üzücü olay Elesgeroğlu'na göre; Âşık Alı ile Âşık Elesger'in adı birlikte anılırdı. Hangisi hangisinden daha üstün âşık tartışmaları neticesinde arada sözler dolaşır. Âşık Alı'nın kulağına defalarca “Elesger her yerde senin hakkında iyi sözler söylemiyor” şeklindeki duyumları neticesinde Göyçe'de tertip edilen âşıklar şöleninde Âşık Alı, Âşık Elesger'i meydana davet eder. Âşık Elesger ne kadar da deyişmemek için ustasının eline ayağına düşse de ustası inadından dönmeyerek Elesger'i deyişmeye mecbur eyler. Âşık Alı bilerek Âşık Elesger'e yenildiğini söylemektedir. Âşıklık geleneğinde bir atışmada yenilen âşık diğer aşığı taltif etmek için sazını rakibine vermesi onu takdir etmesi anlamına gelmektedir (2004: 6). Əsədova & Misirova, göre ise; Âşık Alı yanında çıraklık yapan Elesger'e âşıklık sanatının sırları ile birlikte edep ve marifetlerini öğretmiş, bir toy meclisinde Elesger ile atışarak/değişerek ona değer vermiş, toplum içinde onu

yüceltmek maksadı ile kasten ona mağlup olarak sazını Elesger'e teslim etmiştir (2011: 8).

3.4. “Âşık Alı'nın atışma ve deyişmelerinin âşıklık sanatındaki yeri ve âşıklık geleneğine katkısı nedir?” Alt Problemine İlişkin Bulgular

Âşıklar, toyların, meclislerin baş konuğu hem de bulundukları meclislerde sözü dinlenen, sevilen sayılan sanatçılar olmuşlardır. Âşıklar, insanlara hoşça vakit geçirmek için davet edildikleri yere bazen tek başına çok zaman da toplu halde davet edilip onların karşılıklı atışma/deyişmelerin istifade edilmek için bir araya getirilmişlerdir. Bu birliktelik aynı zamanda spor müsabakalarında olduğu gibi atışan/deyişen âşıkların da doğal taraftarlarının oluşmasına vesile olmuştur. Toy ve meclislerin günlerce sürdüğü göz önünde bulundurulduğunda âşıkların bir araya gelmeleri günlerce süren bir şölen havasında geçtiği bilinmektedir. Bu tür merasimler hem âşıkların birbirlerini tartması hem de çıraklarının dinleyici karşısına çıkmaya başlaması açısından önemlidir. Usta âşıkların çıraklarının böyle toy ve meclislerde ustalarından öğrenmiş olduğu bilgi ve becerileri sergilemeleri açısından önem arz etmektedir. Çıraklar bir taraftan ustasının türkülerini söylerken diğer taraftan da hem usta malı türküleri, destanları ezberine almak için yıllarca ustasının yanında tedrisatlarını sürdürmüşlerdir. Usta âşıklar ne zaman ki çıraklarının hazır olduğuna kanaat getirirlerse onu gönül rahatlığı ile meydana sürerek, gerekirse atışarak/deyişerek kabiliyetini test ederek çıraklarının usta âşık olma yolunda ilerlemesinin önünü açmayı amaçlamışlardır.

Her aşığın mutlaka bir ustası vardır ama adı usta âşıkların ustası olarak bilinen âşık sayısı azdır. Bu bakımdan Âşık Alı usta âşıkların ustası olarak kabul edilmiştir. Âşık Alı'nın, ustası Ağ Âşık'ın yanında on yıl çıraklık yaptığı söylenmektedir. Âşıklar deyişmeye başlamadan önce ya kendilerinin açtığı ya da dinleyicilerin vermiş olduğu bir ayak üzerinde deyişirler. “Tecnis, Azerbaycan

âşık edebiyatında en çok müracaat edilen şiir formudur. Tecniste kafiye cinas sözlerden oluşur. Usta âşıkların hemen hepsi tecnis söylemiştir” (Oğuz, 1993: 29). Âşıklık geleneğinde vakti saati geldiğinde nasıl ki her âşık ustası tarafından imtihan edilmişse Âşık Alı’da bu imtihana tabi tutulur. Bazen de bu imtihan usta ile çırak arasında olmuştur. İşte böyle bir imtihanda Âşık Alı, yanında on yıl çıraklık yaptığı Ağ Âşık cıgalı tecnisle bir ayak açarak söyle deyişirler:

“Ağ Âşık:

Bahar olcaq (gelir) çıkak çemen seyrine,

Bülbül tək çək çiçek qəhrin dal-dala (Bülbül gibi çek kahrın peş peşe).

Məcnunsansa qatlaş yarın qəhrinə (Mecnun isen katlan yârin kahrına),

Leyli tək səndə çək qəhrin dal-dala (Leyla gibi çek kahrını peş peşe).

Âşık Alı:

İsmi üç harfle eylerim beyan,

“Mim”di, “cim”di, “nun” yazılıp dal-dala (peş peşe).

Seyraqubla (arabozucuyla), muhannetle işim yok,

Elif geddin (boynun) bed yazılıp dal-dala

Ağ Âşık:

Ağ Âşık, her kelamın bir hayattı,

Şeyirdimin nur çeşmi bir hayattı (Çırağımın gözyaşları hayattı).

“Divani”, “Duvak kapma” bir hayattı,

Şükür hakka, verdi behrin dal-dala.

Âşık Alı:

Âşık Alı, merdi-meydan içinde,

Saz sinede sertti meydan içinde,

Üstadım Ağ Âşık meydan içinde

Ayesi süzüp gelir dal-dala (Sözleri ayet gibi süzülüp peş peşe gelir)”
(Zimistanoğlu, 2013: 201-202).

Azerbaycan âşıklık sanatında onlarca aşığa ustalık yapan Âşık Alı’nın gerek sağlığında gerekse dünyasını değiştirdikten sonra adını yücelten ve Âşık Alı ile birlikte yücelen en önemli âşık, kuşkusuz Âşık Elesger olmuştur. Âşık Alı ile Elesger arasındaki usta çırak ilişkisi nesiller boyunca örnek alınarak sürdürülmeye devam etmiştir. Bu örnek edep ve erkân bilme anlayışı aynı zamanda kendilerinden sonra gelecek âşıklık sanatının şifahi kuralları olarak devam etmiştir. Günümüzde ikisi de büyük usta olarak anılan Âşık Alı ile çırağı Âşık Elesger’in bir deyişmesi:

“Âşık Alı:

Şahmar zülfün cin-cin edip örende (Yılan gibi zülfün kat kat örende),

Gören deyir, koy dökülsün dal-dala.

Bu dünyada sırda yalnız olmasın,

Kardeş durur kardeş ile dal-dala (peş peşe).

Âşık Elesger:

Güzeller sultanı, melekşer şahı,

Şahmar zülfün ne dökmüşsen dal-dala?

Boyun sərvi (selvi) üstünde budağa benzer,

Mürğü ruhum uçar konar dal-dala.

Âşık Alı:

Alı unutur mu fail yek sanı,
Ezelinden aram haxla (tanrıyla) yek sanı.
Nankörü olsun yerinen yek sanı,
Cesedini taksim etsin dal-dala
Âşık Eləsgər:
Elesger, elinden gitti buta yar,
Huşhum gidip, aklım olmaz buta yar,
Sinem koydun müjgânına buta yar,
Esirgeme, at okların dal-dala” (Zimistanoğlu, 2013: 203-204).

Âşık Alı'nın Türkiye Seferi destanında adı geçen Besti Hanım ile diyişir. Onunla evlenmek ister. Zimistanoğlu'na göre, Âşık Alı, sevdiği kız Besti Hanım için; 100 manat altın pul 10 erkek dana, 5 boğa, 5 inek, 20 kilo kesme şeker, 20 kilo çay, 15 kilo çekirdeksiz üzüm, 10 takım elbise ve 1 adet altın kemeri başlık istemiştir (2013: 224). Söz konusu destanda Âşık Alı ile Besti Hanım şöyle atışırlar:

“Âşık Alı:
Başına döndüğüm, a Besti Hanım,
Fikrim var ki, gidem uzak, sevdiğim.
Çarkı felek neden böyle bed gelip,
Talihinden yüz dönderme, sevdiğim.
Âşık Besdi:
Başına döndüğüm, ay Âşık Alı,
Uzak gitme, kalbim sende, sevdiğim.

Çarkı felek seni bana düz verip,
Sinem üste ben beslerim, sevdiğim.

Âşık Alı:

Ben Alı'yım, hiç çekilmez derdim var,
Göze görünmezle benim ahdim var,
Derde çare olan obam, elim var,
Veren eller koy var olsun, sevdiğim.

Âşık Besdi:

Ben Besti'yem, sızıldarım, ağlarım
Sen gelince verem yükün bağlarım,
Yüzüm gülmez sinem başın dağlarım,
Sen rahat ol, ben seninen sevdiğim.” (Zimistanoğlu, 2013: 229-230).

Âşık Alı yine *Türkiye Seferi Destanı*’nda geçen bir başka âşık olan Esmer ile de atışır. Bu atışma iki âşık arasında âdeta zorlu bir cenk gibidir:

“Âşık Esmer:

Çırakların ustasıyım, bir firangem (Frenk'im), sen nesen?
Ey fukara, gücün yetmez, burda ləngəm,(Yavaşam) sen nesen?
Senin gibi çok çıraklar aciz kalıp elimde,
Bu meydanda Rüstəm Zalam, söyle görüm, sen nesen?

Âşık Alı:

Deryayı umman içinde ben mihengim sen nesen?

Ey fukara gücün yetmez köklü cengim sen nesen?

Öz özüne mağrurlanıp girme meydan içine,

Yakın bil ki bu meydanda kahramanım sen nesen?

Âşık Esmer:

Ben Esmer'im sığınmışım ol Kadir-i Sübhana,

Dört mezhep bizlere geldi Ebubekir Osman'a

Ben kurulu yay gibiyim çekilmişim kamana,

Düşman yüreğine tiri ben salarım sen nesen?

Âşık Alı:

Gel girme sen bu meydana koy meydan halı olsun,

Bu meydanda bana kömek (yardımcı) Ali, Veli olsun,

Kimin haddi nedir aha gelip ben Ali olsun,

Bu meydanda bir Maliki-Ejder benim, sen nesen?" (Zimistanoğlu, 2013: 297-298).

4. TARTIŞMA ve SONUÇ

Âşıkların kadim yurdu Karabağ'da (Zengezur ve özellikle Göyçe'de) Miskin Abdal, Kasım, Kul Mahmut, Hasta Hasan, Âşık Veleh, Varhiyanlı Âşık Muhammed ve Dellek Murat gibi âşıklık geleneğinin önemli temsilcileri yetişmiştir. Bu âşıklar yalnızca şiir söylemekle kalmamış, aynı zamanda toplumsal hafızanın taşıyıcılarıdır. Eserleri, halkın duygularını, acılarını, sevinçlerini ve tarihsel tecrübelerini dile getirmiştir. 19. yüzyılın başlarında ortaya çıkan Ağ Âşık, Âşık Alı ve Âşık Elesger gibi âşıklar ise Azerbaycan âşık edebiyatının yalnızca bölgesel düzeyde değil, bütün Türk dünyası çapında tanınmasını sağlayarak bu geleneği

zirveye taşımışlardır. Bu isimler arasında özellikle Âşık Alı hem kendi dönemi içinde hem de sonraki nesiller üzerinde derin etkiler bırakmıştır.

Âşık Alı, güçlü söyleyişi, özgün şiir dili ve sanatsal sezgisiyle, çağdaşı âşıkları etkilediği gibi, yetiştirdiği en önemli isim olan Âşık Elesger’de Alı’nın etkileri açıkça görülmekte; aralarındaki usta-çırak ilişkisi, halk edebiyatındaki âşıklık sanatı geleneğinin sürekliliğini gösteren örneklerden biridir.

Elde edilen kaynaklarda, Göyçe bölgesinin Azerbaycan âşık sanatı içinde önemli bir yere sahip olduğu görülmüştür. Ağ Âşık ile başlayıp Âşık Alı ile devam eden, ondan sonra da Âşık Elesger gibi bir aşığın Türk dünyasına kazandırılmaya çalışıldığı bir süreçte Âşık Alı âşıklık geleneğinin temsili ve sürdürülebilirliğine önemli eserler ortaya koymuştur. Âşık sanatında kendine özgü çığır açan ve çırağının da kendisine geçebilecek seviyeye gelmesi için elinden geleni yaparak saz havalarına *Göyçe Şerili*, *Göyçe Gülü*, *Ağır Şerili*, *Göyçe Gaytağı*, *Kahramanı*, *El Bayatısı (Koç Bayatı)* ve *Gilenar* gibi özgün havalar kazandırdığı saptanmıştır. Bu eserler, günümüzde hâlâ düğünlerde, meclislerde ve çeşitli halk etkinliklerinde icra edilerek, âşıklık geleneğinin yaşatılmasına önemli katkılar sunmuştur.

Göyçe bölgesinden çıkan âşıkların ortak özelliği, halk diliyle konuşmaları ve onların duygularını yansıtmalarıdır. Bu yönüyle âşıklık, yalnızca bir sanat formu değil, aynı zamanda halk kültürünün taşıyıcısı ve toplumsal belleğin sözlü arşivi niteliğindedir. Âşık Alı’nın bıraktığı miras da bu bakımdan değerlidir; çünkü onun eserleri aracılığıyla yalnızca estetik bir gelenek değil, aynı zamanda tarihsel bir bilinç de aktarılmaktadır. Oğuz’un 1993 yılında belirttiği âşık atışmalarında kullanılan cinaslı kafiyeli tecnis isimli şiir formunun, Âşık Alı ve onun çırağı Âşık Elesger’in de kullandığı görülmüştür.

Bahşiyev'in 2012 yılında ifade ettiği gibi Göyçe muhiti Azerbaycan'a özgü bir tasavvuf modeli meydana getirmiş, Bolşevik devrimi ile âşıklık geleneği tahrifata uğramasına rağmen Miskin Abdal, Şah Hataî, Gurbani, Âşık Alı ve Âşık Elesger'e kadar devam eden ilahi değerler, tasavvuf irfanı çizgisinde devam etmiş, çalışmaların sonuçları bu tespiti desteklemektedir. Aliyeva (2016) Azerbaycan folklorunda rivayet türünün kendine özgü yeri vardır. Toplanma, yayımlanma ve araştırma düzeyi itibarıyla rivayet türü sözlü edebiyatımızda başka milletlerde olduğundan daha zengindir. Ayrıca, Göyçe rivayetleri de halk şiirinde gerçek şahıslar ve gerçekte olmuş olaylar hakkındaki bilgilerden oluşmuştur.

Çıkar Çatışması Bildirimi:

Bu makalenin araştırılması, yazarlığı ve yayınlanmasına ilişkin herhangi bir potansiyel çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Destek/Finansman Bilgileri:

Yazar, bu makalenin araştırılması, yazarlığı ve / veya yayınlanması için herhangi bir finansal destek almamıştır.

Etik Kurul Kararı:

Bu araştırma için etik kurul ihtiyaç yoktur.

KAYNAKÇA

- Aliyeva, S. (2016). "Göyçe Âşık Rivayetlerinin Mazmun Özellikleri ve Kapsama Alanı." *Motif Akademi Halk Bilimi Dergisi*, (Azerbaycan özel sayısı).
- Altaylı, S. (2018). *Azerbaycan Türkçesi Sözlüğü* (Cilt 1-3). Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Babacan, M. (2024). "Zengezur Koridoru'nun Tarihsel, Jeopolitik Ve Jestratejik Önemi Üzerine Bir Değerlendirme." *Türkiye Azerbaycan Dergisi*, 3, 31.
- Bahşiyev, F. E. (2012). *Tasavvuf Ananeleri ve Âşık Elesger*. [Doktora tezi, Nahçıvan Devlet Üniversitesi]. Azerbaycan Cumhuriyeti Tahsil Nazırlığı.
- Barmanbay, A. (2023). "Âşık Alı'nın Türkiye Seferi'nin Üç Varyantı." *Milli Folklor*, 18(138), 119–130.
- Bayramov, A., & Edi, A. (2020). "Ermenistan Devleti'nin Kurulması ve Bölgeden Azerbaycan Türklerinin Zorunlu Göç Ettirilmesi", *Adam Akademi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(2), 377–398.
- CNN Türk. (2025, Temmuz). Zengezur koridoru nerede, neden önemli? Zengezur koridoru haritadaki yeri. <https://www.cnnturk.com/yasam/zengezur-koridoru-nerede-neden-onemli-zengezur-koridoru-haritadaki-yeri-1737460>
- Elesgeroğlu, İ. (2014). *Göyçe Âşık Muhuti: Teşekkülü ve İnkişaf Yolları*. [Doktora tezi, Bakü Devlet Üniversitesi].
- Əsədova, S., & Misirova, G. (2011). *Âşık Elesker Bibliografiya*. Azerbaycan Milli Kütüphanesi.
- Gelir, K., & Saygılı, H. (2024). "Türk Dünyasının Boğazındaki İlmiğin Hikâyesi: Zengezur Koridoru." *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, 11(4).
- Glesne, C. (2011). *Becoming Qualitative Researchers* (A. Ersoy & P. Yalçinoğlu, Çev.). Pearson.

- Guliyev, İ. (2016). Azerbaycan Âşık Edebiyatı: Tarihde ve Bugünü. "Ölümünün 50. yılında Uluslararası M. Fuat Köprülü Türkoloji ve Beşeri Bilimler Sempozyumu." (Türkiye Araştırmaları Enstitüsü).
- Hacıyeva, M., & Köktürk, Ş. (1994). "Gökçeli Âşık Elesker". Millî Folklor, 3(23), 45–49.
- İsmayilov, H. (2006). *Âşık Alı: Eserleri*. Avrasiya Press.
- Merriam, S. B. (2009). "Qualitative research: A guide to design and implementation". Jossey-Bass.
- Namazov, Q. (2013). *Ozan-Aşıq Sanatının Tarihi*. Elm ve Tahsil.
- Oğuz, M. Ö. (1993). "Halk Şiirinde Tür ve Şekil Meselesi." Millî Folklor, (19).
- Qaraoğlu, M., & Allahmanlı, M. (2008). "Miskin Abdal: Safevilerin Büyük İdeoloğu, Sufi Şeyhi". Azerbaycan Milli Elmlər Akademiyası Folklor İnstitutu.
- Qasımlı, M. (2011). *Ozan Aşık Sanatı*. Uğur.
- Qasımlı, M., & Allahmanlı, M. (2020). *Azerbaycan Âşık Poeziyası* (Antologiya). Şərq-Qərb.
- Qasımlı, M., & Allahmanlı, M. (2020). *Ustad Nefesli Saz-Söz Armağanı*. Zerdabi Neşriyat.
- Sak, R., Şahin Sak, İ. T., Öneren Şendil, Ç., & Nas, E. (2021). "Bir Araştırma Yöntemi Olarak Doküman Analizi". Kocaeli Üniversitesi Eğitim Dergisi, 4(1), 227–250. <https://doi.org/10.33400/kuje.843306>
- Savaşkan, V. (2011). "XIX. Yüzyıl Azerbaycan Sahası Âşıklarından Kızılveçli Âşık Alı." Gazi Türkiyat, 8(1).

EXTENDED ABSTRACT

Introduction

Azerbaijan has an important place among the Turkic noble countries with a rich tradition of minstrel literature. The tradition of minstrelsy in Azerbaijan is geographically divided into regions, and each region has raised unique minstrels in its own way. In this context, Göyçe, located in the Zengezur region, stands

out as one of the important centers of the art of minstrelsy. Goyce is not only a region, but also a hearth where the art of minstrelsy takes root, develops and where master minstrels are trained. This region has raised important minstrels such as Ag Ashiq, Ashiq Alı and Ashiq Elesger who are known throughout the Turkic world. One of the most important minstrels of Goycha, Ashiq Alı was born in 1801 in the village of Kyzylvəng. He started his education in Molla school, during this period he was interested in the art of minstrelsy. At a young age, she became the apprentice of Ağ Âşık, one of the important minstrels of Göyçe, and attended feasts and gatherings with her, where she fulfilled all the conditions of the minstrel tradition and became a master minstrel. Âşık Alı was known as a well-known minstrel not only in Göyçe but also in a wide geography such as Tabriz, Kars and Erzurum. In his epic "Turkey Expedition", Ashiq Alı also draws attention with his conversations with female minstrels such as Ashiq Besti and Esmer. Azerbaijan has a very deep-rooted and rich accumulation of minstrel literature in the Turkish World. In this context, Göyçe, located in the Zengezur region, stands out as one of the most important centers of the art of minstrelsy. Göyçe is not only a settlement, but also a "hearth" for the art of minstrelsy, and is considered a sacred place where master artists in this field were born, raised and trained. Important names such as Ağ Âşık, Âşık Alı and Âşık Elesger grew up in this region and shaped Azerbaijani minstrel literature. This deep-rooted minstrel tradition of Göyçe reached its peak in the 19th century with masters such as Ağ Âşık, Âşık Alı and Âşık Elesger. Of this trio, especially Âşık Alı stands out as a minstrel who deeply influenced both his contemporaries and later generations. Ashiq Alı, in Goycha region and one of the pioneers of Azerbaijan minstrel literature, was born in 1801 in the village of Kyzylvəng. His father, Mirza person, sent him to the Molla school, which was the educational institution of the time. During his education here, Alı became interested in the art of minstrelsy and transformed this interest into art over time. He became the apprentice of Ağ Âşık, one of the masters of the art of minstrelsy, and participated with him in toys and assemblies, and thus developed the art of minstrelsy. The knowledge, manners and artistic experience that Ashiq Alı gained in this process paved the way for him to become a well-known minstrel not only in Göyçe but also in a wide geography such as Tabriz, Kars and Erzurum.

Method

This study employed a qualitative research method and conducted a document review. "Qualitative research is an inductive research approach that aims to explore the meanings behind phenomena and uncover how human experiences can be interpreted and made meaningful. In order to determine the place of Âşık Alı in Azerbaijani ashik literature and what her contributions were to the

ashik tradition, a literature review was conducted and many documents such as theses, articles, declarations, books and news written about the artist were reached and the data of the research were obtained.

Findings (Results)

The findings were obtained by analyzing the data. The findings were titled and listed in light of the sub-problems of the research. The art of minstrelsy, which is said to have started with the three-stringed cura of Dede Korkut in the ancient Turkish lands of Central Asia, has developed over time and today is among the most important sources of reference for the transmission of events, thoughts and feelings, which are the subject of epics, laments, riddles, manis and folk songs, from ear to ear, accompanied by music. Âşık Alı, in accordance with the classical tradition of minstrelsy, both contributed to the oral poetry tradition and contributed to minstrel music with his minstrel tunes. These tunes composed by Alı are still performed in Azerbaijani ashik circles today, learned by young ashiks and listened to with interest by the public. One of the greatest contributions of Âşık Alı to Azerbaijani minstrel literature is undoubtedly that she trained a master like Âşık Elesger.

Conclusion and Discussion

As a well-known and respected minstrel not only in Azerbaijan but also in the whole Turkic world, Ashiq Elesger became a minstrel known as "Dede Elesger". The power of expression, the depth of emotion and the art of words in Elesger's poetry show that he learned from a powerful master. In this context, it is possible to say that Âşık Alı had a guiding influence not only on her own period but also on the following generations. His understanding of art, his education system and the importance he attached to oral culture gave him the identity of a "master". The common feature of the minstrels from the Göyçe region is that they speak the language of the people and reflect their joys and sorrows. When evaluated from this perspective, Âşık Alı's works are not only aesthetic, but also historical and cultural documents. In conclusion, the role of Göyçe in the tradition of minstrelsy and the place of Ashiq Alı in this tradition are of great importance for a better understanding of Azerbaijan minstrel literature. This traditional line, which started with Ağ Âşık and continued with Âşık Alı, and then paved the way for the emergence of a genius like Âşık Elesger, allowed the art of minstrelsy to transcend regional borders and gain value throughout the Turkish world. As not only a master minstrel, but also the carrier of this intangible cultural art from the past to the future, the spokesman of the people and one of the exemplary figures of literary continuity.